

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA O'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Xayrullayeva Muattar

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

PRIE - 73U 4- kurs talabasi

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida fanlararo integratsiya asosida o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Integratsiyalashgan ta'limning mazmuni, uning pedagogik ahamiyati hamda o'quvchilarning nutqiy faoliyatini shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, dars jarayonida turli fanlarni uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarda muloqot madaniyatini rivojlantirish usullari va samarali metodlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, fanlararo integratsiya o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, nutq boyligi va ijtimoiy faolligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.*

Kalit so'zlar: *fanlararo integratsiya, boshlang'ich ta'lim, kommunikativ ko'nikmalar, nutq rivoji, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, ta'lim samaradorligi.*

ANNOTATION: This article analyzes the development of students' communicative skills in primary education based on interdisciplinary integration. The content of integrated education, its pedagogical significance, and its role in shaping students' speech activity are highlighted. In addition, the methods and effective strategies for developing communication culture among students through the integration of different subjects in the learning process are discussed. The results of the study show that interdisciplinary integration plays an important role in enhancing students' independent thinking, vocabulary, and social activity.

Keywords: interdisciplinary integration, primary education, communicative skills, speech development, pedagogical technologies, interactive methods, educational effectiveness.

АННОТАЦИЯ: В данной статье анализируются вопросы развития коммуникативных навыков учащихся начального образования на основе межпредметной интеграции. Раскрываются содержание интегрированного обучения, его педагогическое значение и роль в формировании речевой деятельности учащихся. Также рассматриваются методы и эффективные подходы к развитию культуры общения учащихся посредством интеграции различных учебных предметов. Результаты исследования показывают, что межпредметная интеграция является важным фактором в развитии самостоятельного мышления, речевого запаса и социальной активности учащихся.

Ключевые слова: межпредметная интеграция, начальное образование, коммуникативные навыки, развитие речи, педагогические технологии, интерактивные методы, эффективность обучения.

KIRISH

Hozirgi globallashuv sharoitida ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar tubdan o'zgarib bormoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning nafaqat bilim olishlari, balki ularni hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish, mustaqil fikrlash hamda samarali muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, o'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish ularning shaxs sifatida shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki aynan shu bosqichda o'quvchilarning nutq madaniyati, fikrni aniq va ravon ifodalash qobiliyati, tinglash va tushunish malakalari shakllanadi¹. Mazkur jarayonni

¹ Ergashev, B. T. Pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasi. – Samarqand: “Zarafshon”, 2023. – 148 b.

samarali tashkil etishda esa an'anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda innovatsion pedagogik texnologiyalar, xususan, fanlararo integratsiya muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Fanlararo integratsiya — bu turli fanlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ta'minlash orqali o'quvchilarda yaxlit bilim tizimini shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvdir. Ushbu yondashuv orqali o'quvchilar bilimlarni alohida-alohida emas, balki o'zaro bog'liq holda o'zlashtiradilar. Natijada, ularning fikrlash doirasi kengayadi, muammoli vaziyatlarga kompleks yondashish qobiliyati rivojlanadi va eng muhimi — kommunikativ faoliyatlari faollashadi.

Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiyani qo'llash orqali ona tili, o'qish savodxonligi, matematika, tabiatshunoslik kabi fanlar o'zaro uyg'unlashtiriladi. Masalan, matn ustida ishlash jarayonida matematik masalalarni tushuntirish, tabiat hodisalarini tavsiflash yoki mantiqiy fikr yuritish orqali o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirish mumkin². Bunday integratsiyalashgan yondashuv o'quvchilarda muloqotga kirishish, fikr almashish, savol berish va javob qaytarish kabi muhim kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi — boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya asosida o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy asoslarini tahlil qilish va amaliy usullarini yoritishdan iborat. Shuningdek, maqolada integratsiyalashgan darslarning samaradorligi, ularning o'quvchilarning nutq rivojiga ta'siri hamda zamonaviy pedagogik metodlar bilan uyg'unligi ko'rib chiqiladi.

ASOSIY QISM

Boshlang'ich ta'lim tizimi o'quvchilarning keyingi bilim olish bosqichlari uchun poydevor vazifasini bajaradi. Shu sababli bu bosqichda nafaqat aniq bilimlar berish, balki o'quvchilarning fikrlash, muloqot qilish, o'z nuqtai nazarini ifodalash kabi muhim kompetensiyalarini shakllantirish zarur. Zamonaviy pedagogika nuqtai

² Ismoilov, A. A. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: "Noshir", 2020. – 174 b.

nazaridan qaralganda, bunday kompetensiyalarni rivojlantirishda fanlararo integratsiya alohida ahamiyat kasb etadi³.

Fanlararo integratsiya o'quv fanlari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlash orqali bilimlarni yaxlit holda o'zlashtirish imkonini beradi. An'anaviy ta'limda fanlar ko'pincha alohida-alohida o'qitiladi va bu o'quvchilarda bilimlarning parchalanib qolishiga olib keladi⁴. Integratsiyalashgan yondashuv esa aksincha, turli fanlarga oid bilimlarni bir-biri bilan bog'lab, o'quvchining tafakkurini kengaytiradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda bu yondashuv samaraliroq bo'lib, bolalarning tabiiy qiziqishi va idrok qilish xususiyatlariga mos keladi.

Kommunikativ ko'nikmalar esa shaxsning jamiyatda faol ishtirok etishi uchun zarur bo'lgan muhim omillardan biridir. Ular nutqiy faoliyat, tinglash, tushunish, fikr bildirish va muloqotga kirishish kabi jarayonlarni o'z ichiga oladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida bu ko'nikmalarni shakllantirish ta'lim jarayonining asosiy vazifalaridan biri bo'lib, aynan fanlararo integratsiya bu jarayonni yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

Integratsiyalashgan darslar o'quvchilarni faollikka undaydi. Masalan, ona tili va o'qish savodxonligi darslarini tabiatshunoslik bilan uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarga matn asosida tabiat hodisalarini tushuntirish topshirig'i berilishi mumkin. Bunday vaziyatda o'quvchi nafaqat matnni o'qiydi, balki uni tahlil qiladi, o'z fikrini ifodalaydi va boshqa o'quvchilar bilan muloqotga kirishadi. Bu esa uning nutqiy faoliyatini rivojlantiradi.

Shuningdek, matematika darslarida ham kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyati mavjud. Masalan, masalalarni yechish jarayonida o'quvchilardan yechimni og'zaki izohlash talab etiladi. Bu esa ularning mantiqiy fikrlash bilan bir qatorda, o'z fikrini aniq va tushunarli bayon qilish ko'nikmasini rivojlantiradi. Agar bu jarayon boshqa fanlar bilan integratsiya qilingan holda olib

³ Karimova, N. K. Kommunikativ kompetensiyani shakllantirish usullari. – Toshkent: “Innovatsiya-Ziyo”, 2021. 140 b.

⁴ Axmedova, M. S. Ta'limda integratsion yondashuv nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: “O'qituvchi”, 2022. – 132 b.

borilsa, samaradorlik yanada oshadi. Masalan, matematik masalalar real hayotiy vaziyatlar yoki tabiat hodisalari bilan bog‘lab berilsa, o‘quvchilarning qiziqishi ortadi va ular faol muloqotga kirishadi.

Fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan ta‘lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish muhim o‘rin tutadi. Interfaol metodlar o‘quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi⁵. Bunday metodlarga “aqliy hujum”, “klaster”, “rolli o‘yinlar”, “bahs-munozara” kabi usullar kiradi. Ushbu metodlar orqali o‘quvchilar o‘z fikrlarini erkin ifodalash, boshqalarning fikrini tinglash va muhokama qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Masalan, rolli o‘yinlar orqali o‘quvchilar turli hayotiy vaziyatlarni sahnalashtiradilar. Bu jarayonda ular muloqotga kirishadi, turli nutqiy vaziyatlarda o‘zini tutishni o‘rganadi. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning shakllanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shuningdek, guruhli ishlash usuli ham samarali hisoblanadi. Guruhda ishlash jarayonida o‘quvchilar bir-biri bilan fikr almashadi, hamkorlik qiladi va umumiy xulosaga keladi. Bu esa ularning ijtimoiy va kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Fanlararo integratsiya o‘quvchilarning lug‘at boyligini oshirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Turli fanlarga oid termin va tushunchalar bilan tanishish orqali o‘quvchilarning nutqi boyiydi. Masalan, tabiatshunoslik darsida o‘rganilgan yangi so‘zlar ona tili darsida mustahkamlanadi va amaliy nutqda qo‘llanadi. Bu esa o‘quvchining nutqiy kompetensiyasini rivojlantiradi⁶.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ham fanlararo integratsiya jarayonida keng qo‘llanilmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida turli fanlarga oid materiallarni birlashtirish, multimediali taqdimotlar orqali tushuntirish o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi. Shu bilan birga, vizual va eshitish orqali qabul qilingan ma‘lumotlar o‘quvchining xotirasida mustahkamroq saqlanadi.

⁵ Qodirov, Sh. E. Zamonaviy ta‘lim texnologiyalari. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2022. – 160 b.

⁶ Abdullayeva, D. R. Boshlang‘ich ta‘limda innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2021. – 156 b.

O'qituvchining roli ham bu jarayonda muhim hisoblanadi. U nafaqat bilim beruvchi, balki jarayonni boshqaruvchi, yo'naltiruvchi va motivatsiya beruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. O'qituvchi darsni shunday tashkil etishi kerakki, unda barcha o'quvchilar faol ishtirok etsin va o'z fikrini erkin bayon qila olsun. Bu esa kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishning asosiy shartlaridan biridir.

Fanlararo integratsiya asosida olib borilgan ta'lim jarayonining samaradorligi ko'plab pedagogik tadqiqotlarda o'z isbotini topgan. Bunday yondashuv o'quvchilarning bilimlarini chuqurlashtiradi, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va eng muhimi, muloqot qilish qobiliyatini shakllantiradi. Shu sababli ham zamonaviy ta'lim tizimida integratsiyalashgan darslarga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Amaliy jihatdan qaralganda, fanlararo integratsiya asosida darslarni tashkil etish ma'lum tayyorgarlikni talab qiladi. O'qituvchi dars rejasini tuzishda fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni hisobga olishi, mavzularni to'g'ri tanlashi va ularni uyg'unlashtira olishi zarur. Shuningdek, o'quvchilarning yosh xususiyatlari va qiziqishlari ham inobatga olinishi lozim.

XULOSA

Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya asosida o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish bugungi kun pedagogikasining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur yondashuv o'quvchilarda nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki ularni amaliyotda qo'llash, mustaqil fikrlash va samarali muloqot qilish qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun integratsiyalashgan ta'lim muhitining yaratilishi ularning shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi, ularning lug'at boyligini kengaytiradi hamda o'z fikrini aniq va ravon ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunday yondashuv orqali o'quvchilar turli fanlarga oid bilimlarni o'zaro bog'lab

o'rganadi, bu esa ularning tafakkurini kengaytiradi va muammoli vaziyatlarga kompleks yondashish imkonini beradi.

Shuningdek, interfaol metodlar, guruhli ishlash, rolli o'yinlar va muammoli vaziyatlardan foydalanish kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu metodlar o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshiradi, ularni mustaqil fikr yuritishga undaydi hamda jamoada ishlash va fikr almashish madaniyatini shakllantiradi. Natijada o'quvchilar nafaqat bilim oladi, balki o'z fikrini himoya qilish, boshqalarni tinglash va umumiy xulosaga kelish kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalarni ham egallaydi.

Fanlararo integratsiya jarayonida o'qituvchining roli ham beqiyosdir. O'qituvchi darsni puxta rejalashtirishi, fanlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni to'g'ri yo'lga qo'yishi hamda o'quvchilarni faol ishtirok etishga undovchi muhit yaratishi zarur. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish darslarning qiziqarli va samarali bo'lishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayeva, D. R. Boshlang'ich ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2021. – 156 b.
2. Axmedova, M. S. Ta'limda integratsion yondashuv nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: “O'qituvchi”, 2022. – 132 b.
3. Ergashev, B. T. Pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasi. – Samarqand: “Zarafshon”, 2023. – 148 b.
4. Ismoilov, A. A. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: “Noshir”, 2020. – 174 b.
5. Karimova, N. K. Kommunikativ kompetensiyani shakllantirish usullari. – Toshkent: “Innovatsiya-Ziyo”, 2021. – 140 b.
6. Qodirov, Sh. E. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2022. – 160 b.
7. Rasulov, O. M. Interfaol metodlar va ularning samaradorligi. – Buxoro: “Durdona”, 2023. – 128 b.

8. Xolmatova, S. P. Boshlang'ich sinflarda nutq rivojlantirish metodikasi. – Tashkent: “Ilm ziyo”, 2020. – 150 b.